

CUPRINS

Cuvânt înainte/ 9

de prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu

Prefață / 15

de prof. univ. dr. Ion Calafeteanu

Introducere / 19

Ambasadorii - emisari, conciliatori, negociatori; Ambasadorii - spioni „mărturisiți”, „onorabili”, „legali” „privilegiați”; Diplomatia misiunilor speciale; De la “diplomația secretă” la “spionajul diplomatic”; De ce “diplomați spioni”?; «Spionajul diplomatic» astăzi; Este posibilă cercetarea?; Cui prodest?

I. „SPIONII LEGALI”

RENAȘTEREA, PERIOADA MODERNĂ / 31

ACADEMICIENI, LINGVIȘTI, ASTRONOMI, PICTORI, CÂNTĂREȚI, AVENTURIERI, MARINARI-DIPLOMAȚI ȘI SPIONI / 33

Intelctuali, diplomați, spioni: *Mason, Barlow, Morland*; Lingvist-„agent neoficial”: *Herle*; Giordano Bruno și ambasadorul Franței; Academicianul și diplomația secretă: *de Callieres*; Pictor-„agent politic ideal”: *Rubens*; Cântărețul spion: *Melani*; Preot - „diplomat spion”: *Matthew*; Marinar și agent: *Deane*; „Ambasador spion”: *Voltaire*; Aventurierii: *D'Eon, Casanova, contele de Saint Germain*

COMPLOTIȘTI, AGENȚI DUBLI, TRĂDĂTORI / 42

Complotiști: *Lippomano, Mendoza*; Diplomați-agenți dubli: *de Huguerie, Stafford*; „Numele de cod” al lui Franklin

“SCANDALURI DIPLOMATICE” / 45

Victime ale „datoriei”: *Rincon, Bonnier, Roberjot*; Ambasadorul...spărgător: *Elliot*

DIPLOMAȚI-SPIONI ȘI RĂZBOAIELE NAPOLEONIENE / 47

„Cel mai informat spion al Europei”: *von Kaunitz*; Ambasador expulzat: *Wickham*; Ministru de externe trădător?: *Cobenzl*; „Diplomat, pamfletar, spion și aventurier politic”: *de Launay*

CONGRESUL DE LA VIENA... SPIONEAZĂ / 50

„Prințul diplomaților”...și spion: *Talleyrand*; „Spionul-șef” al Europei: *Metternich*; Și la Congresul de la Berlin s-a spionat: *De Blowitz*

II. ȚĂRILE ROMÂNE ȘI „DIPLOMAȚIA SECRETĂ” / 55

DIPLOMAȚI CĂRTURARI / 57

Un precursor al „diplomației secrete”: *Nicolae Milescu*; „Ministrul de externe” al lui Brâncoveanu: *stolnicul Constantin Cantacuzino*

DIPLOMAȚI – SPIONI / 61

Consulii străini informează: *Chisthull, König*; Corespondență diplomatică secretă; „La București, toată lumea conspiră”: *de Kotzebue, Colquhoun*

III. “COMLOTUL DIPLOMAȚILOR”

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL / 65

SPIONI PENTRU PUTERILE CENTRALE / 67

„Lawrence al Persiei”: *Wassmuss*; Consulul german- „coordonator de rețea”: *von Papen*; Ultimul ambasador al Austro-Unagriei la Washington expulzat: *Dumba*; O spioană cu...relații: *Von Ladenburg*; Mata Hari și „diplomații spioni”

SPIONI PENTRU ANTANTĂ / 72

“Lovitura” atașatului militar rus: *Martschenko*; Diplomat, complo-tist...fotbalist: *Lockhart*

IV. SPIONAJ ȘI CONTRASPIONAJ

ROMÂNIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL / 75

“FRONTUL INTERN” / 77

Eminescu – spionat; Bucureștiul – un „centru al spionajului”; Un jurnalist – „agent diplomatic secret”: *Bourchier*; Ambasadorul Austro-Ungariei – spion: *Czernin*; Ambasadorul Germaniei – spion: *von dem Busche*

„FRONTUL EXTERN” / 80

Ambasadorul român informează: *G. Cantacuzino*; Atașatul militar român la Viena în acțiune: *Stârcea*; Diplomatie și masonerie

V. „OFENSIVA DIPLOMATICĂ”

PERIOADA INTERBELICĂ / 83

DE LA CEKA LA NKVD / 85

“Diplomat spion” – “cekist de onoare”: *Akhmerov*; Ambasador și conducător al serviciului de informații externe sovietic: *Davtyan*; „Procesul diplomaților”

SPIONI ÎN MINISTERELE DE EXTERNE / 88

Agenți în Ministerul de Externe al Austriei; “Spionul inventat”: *Field*

SPIONI ÎN AMBASADE / 90

Ambasadorul și urmașii săi - spionii: *Martha și William Dodd*; Ambasadorul și servitorul său: *Drummond*

DE LA BERLIN LA BERNA / 92

„Cel mai important spion britanic”: *von Putlitz*; “Ucenicia” diplomatică a unui “superspion”: *Allen Dulles*

VI ROMÂNIA ȘI AGENTURILE PERIOADA INTERBELICĂ / 97

„FRONTUL EXTERN” / 99

Ministerul Afacerilor Străine împotriva spionajului sovietic; Asaltul Legației României la Moscova

„FRONTUL INTERN” / 100

De la București în Siberia: *Ostrovski*; Disparația unui diplomat sovietic la București: *Butenko*; Atașatul militar maghiar și ofițerii homosexualii; Legația Iugoslaviei spionează; “Agentura diplomatică” a lui Moruzov

VII. DIPLOMAȚIA – „ARMA SECRETĂ” AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL / 107

DE LA MOSCOVA, WASHINGTON LA HELSINKI / 109

Ambasadorul american avertizează asupra pericolului sovietic: *Bohlen*; Un model pentru James Bond: *Smithers*; Ambasada Germaniei - centru al spionajului în Finlanda; “Spargerea codurilor” și diplomația americană; “Spargerea” codului diplomatic american

SPIONI ÎN ȚĂRI NEUTRE / 113

„Tigru”-consilier comercial englez: *Lomax*; “Cicero” - agentul păcălit: *Bazna*; „Spionaj diplomatic” în „bârlogul lupului”: *Woods*; Diplomați „neconvenționali”: *Harriman*, *Donovan*; “Temerarul” și diplomații: *Stephenson*

SPIONAJ ÎNTRE ALIAȚI / 117

Rețeaua atașatului militar: *Zabotin*; „Diplomați spioni” – onorați: *Iatskov*, *Zarubin*

TRĂDĂTORII / 119

Agentul american care „a furat” corespondența dintre Churchill și Roosevelt: *Kent*; Ambasadorul SUA la Moscova – „agent de influențare”? : *Davies*; „Un specimen infect”: John Kennedy; Spion la Hollywood: *Mukassei*

SPIOANE ÎNTRE DIPLOMAȚI / 124

O urmașă a lui Mata Hari: *Betty Pack*; Diplomați în „Salonul Kitty”

DIPLOMAȚIA GERMANĂ

ÎNTRE COLABORARE ȘI REZISTENȚĂ / 126

Abwehr-ul intră în acțiune; Un colaboraționist perfect: *von Papen*; Diplomația germană și mișcarea de rezistență; Informații pentru Aliați: *von Herwarth*, *Gisevius*; „Cel mai important spion al celui de al Doilea Război Mondial”: *Kolbe*

ÎNAINTE ȘI DUPĂ PEARL HARBOR / 132

Diplomații japonezi și „rețeaua mondială”; „Ultimul samurai” de la Pearl Harbor: *Yoshikawa*; Deși codul diplomatic japonez fusese „spart”...; Ambasadorul Japoniei-cea mai importantă sursă de informații pentru Aliați: *Oshima*

“CONSPIRAȚII DIPLOMATICE” SALVATOARE / 137

Consulul avertizează asupra Holocaustului: *Montt Rivas*; „Îngerul a fost spion”: *Wallenberg*; Un Wallenberg japonez: *Sugihara*; Eroi necunoscuți

“OPERAȚIUNEA VENONA” ȘI “VICTIMELE” SALE / 144

Agenți în Ministerul de Externe al SUA; Un agent prodigios: *Halperin*; Consilier al președintelui SUA-agent sovietic?: *Hopkins*; Un caz (mai mult decât) controversat: *Hiss*

VIII. ROMÂNIA ÎNTRE SPIONAJ ȘI REZISTENȚĂ ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL / 153

DE LA STOCKHOLM LA VIENA / 155

Cazurile de spionaj ale atașatului militar la Stockholm: *Dinulescu*; Diplomat român – “Drept între popoare”: *Karadža*; Și consulii români la Viena și-au făcut datoria: *Mareș*, *Flondor*

AGENȚI ȘI OPOZANȚI GERMANI LA BUCUREȘTI / 160

Spioni la Legație; Au existat diplomați opozanți în România?; Un caz de spionaj... diplomatic

IX. “RĂZBOIUL RECE DIPLOMATIC” / 163

AGENȚIILE ȘI „DIPLOMAȚIA” / 165

URSS KGB O „istorie glorioasă”; “Diplomați KGB”; De la „spionajul atomic” la „Criza rachetelor”: *Feklisov*; Până la „capătul lumii”; Spionaj tehnico-științific :

Kotov, Cerniaiev; SUA CIA Activități la mai multe “capete”; Diplomat-agent “căzut la datorie”; KGB avertizează: Augustenborg; Războiul spionilor Marea Britanie, Franța, Israel MI6, DGSE, Mossad; Republica Democrată Germană STASI Spion la UNESCO: von Raussendorff; China; Polonia: Dispariția diplomatului-spion: Monat; Cuba DGI

ASALTUL AMBASADELOR / 178

O meserie periculoasă; Supraveghere continuă; Tuneluri sub ambasade; Revoluția Culturală atacă Ambasada Marii Britanii; Ocuparea ambasadei americane din Teheran

TRĂDĂTORII / 182

Agenți pentru URSS Spionul “idealist”: *Maclean*; Un agent “dezordonat”: *Burgess*; «Evadarea» consulului: *Blake*; “Un caz incredibil”: *Cairncross*; Spionul “cheltuitor”: *Bossard*; Șantaje sexuale: *Vassal*; Agentul anonim: «*Karew*»; Trădarea atașatului militar: *Wennerström*; „Cârțița” din Ministerul de Externe: *Treholt*; „Cel mai mare scandal de spionaj”: *Bloch*; Marinarul spion: *Lonetree*; Agenți pentru SUA Sinucideri, execuții: *Ogorodnic, Poliakov*; Riscurile spionului: «*Doe*»; Execuție în „stil GRU”: *Popov*; Agenți pentru China Diplomat francez îndrăgostit de...un spion: *Boursicot*

AMBASADORI / 198

Un “bon viveur” la Moscova: *Dejean*; O tentativă eșuată: *Harrison*; Un caz de iradiere: *Stoessel*; O moarte suspectă: *Watkins*; “Un soldat acoperit” al CIA: *Watkins*; Ambasadorul nenorocirii?: *Iakovlev*; Ambasadorul și ministrul de Externe: *Dobrânin și Kissinger*; Avertismentele ambasadorului: *Kennan*

DEFECTORI / 204

“Bomba” cifrului: *Guzenko*; O familie de agenți: *Petrov*; „Maiorul diplomat”: *Deriabin*; Un diplomat prodigios: *Shevchenko*; “La un pas de execuție”: *Gordievsky*; Un fals defector: *Iurcenko*; “Șobolanii părăsesc corabia”

“DIPLOMAȚII” ȘI OAMENII POLITICI / 210

Președintele Finlandei – «agent KGB»? : *Kekkonen*; Primul ministru al Suediei – “agent de influențare”? : *Palme*; Ambasada americană “pro-Castro”?; Ministrul de externe al SUA a informat?: *Condoleezza Rice*

„DIPLOMAȚII” ȘI „SPIONII SECOLULUI” / 214

Spionaj între prieteni: *Pollard*; “Cârțița” din CIA: *Ames*; ...și în FBI: *Hanssen*

„DIPLOMAȚII” ȘI ASASINATELE / 218

„Întâlnire cu moartea”: *John F. Kennedy*; Accident sau asasinat?: *Hammar skjöld*; Trădătorul și victima sa : *Agee*; Diplomatul și președintele : *Atrakchi*, Asasin pentru CIA: *Sadat*

SPIONAJ LA ONU / 222

“Urechile KGB”; “Lunga istorie a spionajului la ONU”; ONU – „sanctuar alspionajului”; Câteva cazuri

X. ROMÂNIA PE FRONTURILE „RĂZBOIULUI RECE DIPLOMATIC” / 227

„FRONTUL INTERN”

DE LA „RĂZBOIUL FIERBINTE” LA „RĂZBOIUL RECE” / 229

Curier și mesager diplomatic secret: *Djuvara*; "Cabinetul Negru" de la Externe; Diplomați care au refuzat; ..suspecți;... asasinați

ASALTUL AMBASADELOR / 237

„Sub umbrela protectoare a URSS”; „Isteria spionomană”; Instalarea de microfoane; Șantaje, dispariții, compromiteri; Penetrări; Izolarea; Arestări; Procese; Microfoane la ambasadele României; Ambasada sovietică – agentură de spionaj

“FRONTUL EXTERN”

DIPLOMAȚI ȘI “DIPLOMAȚI” / 245

Diplomații români și Conferința de pace de la Paris; ...și acuzați de spionaj; "Serviciul diplomatic al R.P. Române"; Cum se recrutau „diplomații spioni”; Securitatea și ambasadele; “Armata invizibilă” din MAE; Ambasadori; „Diplomați sub acoperire”; ...și defectori; «Am refuzat să ucid»: *Haiducu*; Diplomații străini – “surse de informații”

« LISTELE » SPIONILOR / 264

Ion Mihai Pacepa; Mircea Răceanu; Liviu Turcu

“SPIONAJUL DIPLOMATIC” ROMÂNESC ÎN LUME / 269

Turcia: Diplomat - colaborator a opt servicii de informații: Aurel Decei; *Suedia*: Diplomat devenit informator: *Paul Lahovary*; *Elveția*: «Diplomat cominternist sau spion»: *Vițianu*; “Asalt” asupra Legației din Berna; *Israel*: Ce se afla în “valiza diplomatică” a generalului?; *Liban*: DIE contra DIA; *SUA*: Foștii diplomați acționează; *Franța*: Rețeaua care „a zguduit NATO”: *Caraman*; Agentul «don Juan»: *Rondot*; *Italia*: Un spion cu relații: *Merola*; *Germania*: “Cea mai puternică rezidență de spionaj”; Colaboratorii “Șacalului”; “Spionaj sub aripa morții”; *Austria*: Securitatea la Viena; „Lista lui Rotaru”; „Totul a început așa de nevinovat”: *Berger*; Victimă a unei înscenări: *Csernansky*; “Cazul Lucona” și Ambasada României; “Diplomații” și emigrația; Arestarea “diplomatului”; Agenția economică - “placă turnantă”: *Marin Ceaușescu*

SPIONAJUL ROMÂN LA ONU / 306

“Relațiile intime” ale unui funcționar UNESCO: *Iacobescu*; Moartea unui “diplomat”: *Vlad*

XI. "RĂZBOIUL RECE DIPLOMATIC CONTINUĂ" / 309

O cronologie deschisă; "Temperatura Războiului Rece"; „Spionul care a încercat să oprească un război”; În loc de concluzii

XII. "SPIONAJUL DIPLOMATIC" ÎN LITERATURĂ / 325

Memorii, biografii: *De la Casanova la Philby*; Diplomați, agenți, scriitori: *Între Graham Greene și Le Carré*; Scurtă istorie; „Spionul diplomat” – „erou” de romane: *Philby*

XIII. "SPIONAJUL DIPLOMATIC" ÎN FILM, TV / 339

Scurtă istorie

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ / 347

NOTE / 349

INDICE DE NUME / 369

Cuvânt înainte

Interesul principal al lucrării domnului dr. Alexandru Popescu, autor al unor volume privitoare la istoria României în perspectivă universală, a relațiilor culturale, diplomatice și a spionajului, apărute în țară și peste hotare, constă în abordarea unui domeniu important al istoriei contemporane, cu repercusiuni din cele mai directe pentru existența națiunilor, a contextelor internaționale. **Adresându-se în egală măsură specialiștilor, cât și unui public larg și constituind prima contribuție de acest fel apărută în țara noastră, lucrarea este destinată să satisfacă, pe baza unei ample bibliografii și a unor documente inedite din arhive românești și străine, cunoașterea cauzelor, contextelor și urmărilor implicării diplomaților din întreaga lume, din Antichitate până în perioada contemporană, deci în perspectivă universală, în activitățile informative, de spionaj.**

Evitând tentația unor dezvăluiri senzaționale, a unei pseudo-mitologii, lucrarea demonstrează cu obiectivitate faptul că o asemenea investigație este necesară atât pentru istoriografia “spionajului diplomatic” în sine, fără de care o istorie a diplomației, în general, nu este posibilă, cât și pentru determinarea rolului, implicațiilor sale în istoria universală.

În mod evident, România și-a avut locul ei în cadrul „diplomației secrete”, lucrarea relevând cauzele și contextele în care s-au desfășurat asemenea acțiuni dintre care unele au avut repercusiuni importante în istoria sa.

Demersul întreprins de Alexandru Popescu vizează prezentarea echilibrată a diplomației cu „luminile și umbrele”, relevarea unor adevăruri necesare care nu poate știrbi cu nimic evidențierea rolului său în istorie și în prezent. În același timp, ea oferă surpriza relevării unor fapte mai puțin cunoscute, a redeschiderii unor “dosare” care păreau pentru totdeauna “închise”, a cunoașterii dramatismului unor destine care, cu sau fără voia lor, cu un deznodământ mai mult sau mai puțin previzibil, mai mult sau mai puțin fericit, au devenit “cazuri” de interes.

Iași, 7 iulie 2010

Prof. univ. dr. Gheorghe Buzatu,
Centrul de Istorie și Civilizație Europeană
Filiala Iași a Academiei Române

Prefață

Nu cred că ar putea fi multe teme capabile să trezească un interes atât de mare în rândul iubitorilor de carte (folosesc această sintagmă fiindcă realitățile de azi mă obligă să fac o distincție între această categorie și iubitorii de Internet!) decât cea aleasă de d-l dr. Alexandru Popescu pentru cercetarea sa.

Trebuie să spun de la început că este vorba de un proiect dificil, am putea spune chiar extrem de dificil. Autorul însuși a fost conștient de acest lucru, dar la întrebarea pe care și-a pus-o: „Este posibilă cercetarea?”, a răspuns pozitiv. A avut în vedere, atunci când a formulat un astfel de răspuns, multitudinea izvoarelor de informare pe care le avea la dispoziție, dar și convingerea că obiectivitatea îi va permite să ajungă la adevăr. În același timp, trebuie să remarcăm faptul că autorul s-a aflat într-o poziție extrem de favorabilă pentru realizarea proiectului său: el este doctor în istorie, cunoaște bine rigorile cercetării științifice, dar este și diplomat, cu ani buni petrecuți în Centrala MAE sau cu misiuni la oficiile diplomatice ale României în străinătate.

Fiindcă este vorba de diplomați, se ridică de la început o întrebare: ce este un diplomat? Autorul dă câteva opinii (inclusiv a lui Hitler!), la care aș dori să adaug, pentru a completa evantaiul larg al percepțiilor, pe cea dată de diplomatul francez Jules Cambon, în 1925: „Nu cunosc o activitate mai complexă decât profesia de diplomat - spunea Jules Cambon. În orice caz, nu mai există o altă profesie în care să existe atât de puține reguli precise și atât de multe lucruri bazate pe tradiție, în care pentru reușită să fie nevoie de atâta perseverență și în care succesul să depindă în mai mare măsură de jocul întâmplării, în care să fie atât de necesară o disciplină severă și care să ceară de la cei care o practică un caracter atât de ferm și un spirit atât de independent”.

Iar în ceea ce privește calitățile necesare unui diplomat, aș face apel tot la un mare diplomat, britanicul Harold Nicolson, care în lucrarea *Diplomacy*, publicată în 1950, scria: „Acestea sunt calitățile diplomatului meu ideal. Adevăr, precizie, calm, răbdare, bună dispoziție, modestie și loialitate. Acestea sunt, în același timp, și calitățile unei diplomații model. Cititorul - continua Harold Nicolson - poate să obiecteze: ați omis inteligența, cultura, discernământul, prudența, suplețea, farmecul, hărnicia, curajul și chiar tactul”.

Răspunsul diplomatului britanic merită reținut: „Nu le-am omis; le-am considerat ca fiind subînțelese”.

Cred că acestea ar trebui să fie și calitățile unui „spion ideal”, ceea ce arată strânsa legătură dintre cele două profesii. Dar...

Pentru că există un „dar” extrem de important, care desparte cele două categorii profesionale, chiar dacă ambele sunt strâns legate în obiectivul final urmărit: strângerea de informații cât mai exacte, mai importante, în timp cât mai util pentru folosirea lor cât mai eficientă de către organismele proprii abilitate.

Deosebirea radicală dintre „diplomat” și „diplomat-spion” constă în modalitatea de obținere a informațiilor. Primul, adică diplomatul „curat”, cel care are sarcini numai de natură diplomatică, de a întreține raporturi oficiale cu autoritățile țării gazdă, își culege informațiile *numai pe căi legale* din raporturile cu autoritățile, convorbirile cu membrii Corpului Diplomatic, presă etc. De aceea ei sunt deseori numiți „spioni legali” (Francis de Calliers), „spioni privilegiați” (Charles Piggot), „spioni autorizați de legile internaționale” (Etienne Bounot de Condillac) etc.

A doua categorie - „diplomatul-spion” sau „spionul-diplomat” - de care se ocupă autorul în lucrare, pe lângă căile de informare legale poate folosi și alte căi și mijloace. El poate cumpăra informații, exploata slăbiciunile umane, minți, șantajă etc., importantă nefiind calea sau mijlocul prin care obține o informație, ci informația care îl interesează. Pentru el, „scopul scuza mijloacele”. Iar statutul diplomatic reprezintă doar un mijloc care îi ușurează/facilitează munca, îi acoperă activitatea și-i asigură (nu întotdeauna!) imunitatea.

Cartea d-lui Alexandru Popescu se constituie într-o „istorie universală” a acestei categorii de profesioniști ai spionajului și ai diplomației, deopotrivă.

O parte importantă este rezervată „diplomaților-spioni” români sau străini care au acționat pe pământ românesc, începând din Evul Mediu până în actualitatea zilelor noastre. Desigur - și autorul ne atrage atenția în acest sens -, atât timp cât documentele de arhivă - conform legilor țării - nu pot fi încă cercetate, trebuie să păstrăm rezerva asupra unor informații apărute în presă, insuficient argumentate sau documentate, precum și asupra unor aprecieri aparținând unor persoane care au „defectat” din sistem.

Nu de puține ori - am putea spune chiar cel mai adesea -, prin astfel de declarații se plătesc polițe, se urmăresc anumite interese, se caută compromiterea unor persoane, instituții, regimuri etc. Nu de puține ori „defectorul” supralicitează pentru a se face cât mai util celor pentru care a „defectat”, cel mai adesea pentru bani, dar - nu de puține ori - și pentru a servi un crez profund, o cauză, o idee.

Lumea în care ne introduce lucrarea d-lui dr. Alexandru Popescu - și am în vedere în primul rând „lumea românească” a „diplomaților-spioni”, dar nu numai - este încă una plină de secrete, de „eroi” și de „trădători”, de „prieteni” și de „dușmani”, în care ultimul cuvânt îl va spune nu o persoană sau alta și nici chiar posesorul puteri la un moment dat, ci istoria.

Să avem încredere în ea!

Prof. univ. dr. Ion Calafeteanu